

Prof. Mariana BADEA

**LIMBA ȘI
LITERATURA
ROMÂNĂ**

pentru elevii de liceu

clasa
a X -a

---

*Lucrare realizată în conformitate cu
PROGRAMA ȘCOLARĂ DE LIMBA
ȘI LITERATURA ROMÂNĂ*

DTP Pre-Press: Cristian STOICA
 Coperta: Ionuț BĂRBIERU
 Ediție îngrijită de prof. Gheorghe BADEA
 ISBN 13: 978-973-1722-29-0

Copyright@Editura Badea & Professional Consulting

Pentru informații privind oferta editorială, consultați:
www.editurabadea.ro

Editura BADEA & PROFESSIONAL CONSULTING
 Bd. N. Grigorescu 63, sector 3, București
 Comenzi la tel./fax: (021)222.1183

www.editurabadea.ro

informații, consultații,
 comentarii și dezbateri pe blogul
www.mariana-badea.ro

CUPRINS

I. PROZA NARATIVĂ

- Evoluția prozei în literatura română	pag.5
◆ BASMUL CULT	pag.11
□ Ion Creangă	pag.12
* „ <i>Povestea lui Harap-Alb</i> ” de Ion Creangă	pag.13
- Elemente folclorice preluate din basmul popular	pag.22
- Limbajul prozei narative	pag.23
* „ <i>Dănilă Preveleac</i> ” de Ion Creangă	pag.27
- Limbajul prozei narative	pag.31
◆ POVESTIREA	pag.35
* „ <i>Hanu-Ancutei</i> ” de Mihail Sadoveanu - unitate și diversitate	pag.36
* „ <i>Fântâna dintre plopi</i> ” de Mihail Sadoveanu	pag.38
* „ <i>Cealaltă Ancută</i> ” de Mihail Sadoveanu	pag.41
* „ <i>Negustor lipscan</i> ” de Mihail Sadoveanu	pag.45
◆ NUVELA	pag.50
* „ <i>Alexandru Lăpusneanu!</i> ” de Costache Negruzzi	pag.51
- Istorie și ficțiune înovelă	pag.57
□ Ioan Slavici	pag.59
* „ <i>Moara cu noroc</i> ” de Ioan Slavici	pag.60
◆ ROMANUL	pag.69
□ Liviu Rebreanu	pag.69
* „ <i>Ion</i> ” de Liviu Rebreanu	pag.70
□ Mihail Sadoveanu	pag.84
- Teme ale operei (Universul literar)	pag.85
* „ <i>Baltagul</i> ” de Mihail Sadoveanu	pag.86
- Vitoria și Nechifor Lipan - o pereche de inițiați	pag.95
- Asemănări între romanul „ <i>Baltagul</i> ” de Mihail Sadoveanu și balada populară „ <i>Miorita</i> ”	pag.96
- Interpretarea lui Alexandru Paleologu	pag.97
□ Camil Petrescu	pag.99
- Noua estetică în literatură (Universul literar)	pag.99
* „ <i>Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război</i> ” de Camil Petrescu	pag.101
* „ <i>Patul lui Procust</i> ” de Camil Petrescu	pag.110
□ Mircea Eliade	pag.122
- Mircea Eliade - personalitate complexă a culturii și literaturii române	pag.122
* „ <i>Maitreii</i> ” de Mircea Eliade	pag.124
□ George Călinescu	pag.131
* „ <i>Enigma Otiliei</i> ” de George Călinescu	pag.132
□ Marin Preda	pag.153
* „ <i>Moromeții</i> ” de Marin Preda	pag.153

II. POEZIA

- Acceptii ale termenului	pag.168
- Evoluția creațiilor lirice	pag.171
◆ Fabula	pag.176
* „ <i>Iepurele, ogarul și copoiul</i> ” de Grigore Alexandrescu	pag.177
* „ <i>Oelindele</i> ” de Grigore Alexandrescu	pag.181
◆ Poezia epică pasoptistă	pag.185
* „ <i>Zburătorul</i> ” de Ion Heliade Rădulescu	pag.185

□ Ion Barbu	pag.192
*..Din ceas. dedus..” de Ion Barbu	pag.194
*..Riea Crvnto si lapona Enieel” de Ion Barbu	pag.197
● Epoca Marilor Clasici	pag.200
*..Junimea si ..Convorbiri literare”	pag.200
□ Titu Maiorescu	pag.201
□ Mihai Eminescu	
- Poezia de inspiratie folclorica si mitologica	pag.205
*..Luceafarul” de Mihai Eminescu	pag.206
- Poezia iubirii si a naturii	pag.224
*..Pe langa ploii fara sot” de Mihai Eminescu	pag.226
*..Dorinta” de Mihai Eminescu	pag.231
*..Floare albastra” de Mihai Eminescu	pag.235
- Poezia filozofica	pag.240
*..Oda (in metru antic)” de Mihai Eminescu	pag.240
□ Alexandru Macedonski	pag.244
*..Rondelul rozelor ce mor” de Alexandru Macedonski	pag.244
□ George Bacovia	pag.247
*..Plumb” de George Bacovia	pag.249
*..Lacustră” de George Bacovia	pag.253
*..Amurz violet” de George Bacovia	pag.255
□ Ion Pillat	pag.258
*..Aci sosi ne vremuri” de Ion Pillat	pag.259
□ Tudor Arghezi	pag.263
*..Testament” de Tudor Arghezi	pag.267
*..Flori de mucizai” de Tudor Arghezi	pag.270
□ Lucian Blaga	pag.273
*..Eu nu strivesc corola de minuni a lumii” de Lucian Blaga	pag.274
*..Lumina” de Lucian Blaga	pag.278
□ Ion Barbu	pag.281
*..Din ceas. dedus..” de Ion Barbu	pag.282
*..Riea Crvnto si lapona Enieel” de Ion Barbu	pag.285
□ Marin Sorescu	pag.289
*..Echerul” de Marin Sorescu	pag.290
□ Nichita Stănescu	pag.292
*..Leoaică tânără. iubirea” de Nichita Stănescu	pag.293
*..In dulcele stil clasic” de Nichita Stănescu	pag.296
*..Emoție de toamnă” de Nichita Stănescu	pag.299
III. DRAMATURGIA	
- Accentii ale termenului	pag.303
● Comedia	pag.305
□ Ion Luca Caragiale	pag.306
*..O scrisoare pierdută” de Ion Luca Caragiale	pag.308
- Comic vs. Umor	pag.323
- Sursele comicului în piesa ..O scrisoare pierdută” de I.L.Caragiale	pag.323
*..O noapte furtunoasă” de Ion Luca Caragiale	pag.327
● Drama	pag.341
- Scurt istoric	pag.341
□ Camil Petrescu	pag.342
*..Jocul ielelor” de Camil Petrescu	pag.344
- Interpretări si semnificatii ideatice	pag.357
□ Lucian Blaga	pag.360
*..Meșterul Manole” de Lucian Blaga	pag.361

1

PROZA NARATIVĂ

EVOLUȚIA PROZEI ÎN LITERATURA ROMÂNĂ

I. ACCEȚII ALE TERMENULUI. EVOLUȚIE

● Cuvântul „proză” vine din fr. „prose” și înseamnă „discurs care înaintează în linie dreaptă”. Proza se definește, de obicei, în opoziție cu poezia, ca formă a discursului oral sau scris, ca mod de expresie ce nu este supus mijloacelor prozodice și expresivității, ambiguității ori sugestiei limbajului poetic. Proza apare ca reacție împotriva poeziei care, folosind mijloace de expresie metaforice și „ornamente” stilistice nu clarifică sensul, ci deturneză înțelesul ideii. De altfel, **Molière** definea conceptul cu ironia binecunoscută: „Tot ce nu este proză este vers: tot ce nu este vers este proză” (**Molière**, „**Burghesul gentilom**”). Criticul italian **B. Croce** este printre primii care a diferențiat mijloacele de expresie ale prozei de cele poetice, considerând că acestea nu exprimă stări afective și sentimente, ci se îndreaptă către gândire. Mai târziu, teoreticianul francez **Roland Barthes** definește proza păstrând aceeași idee: „un discurs minim, care vehiculează în modul cel mai economic gândirea.” (Cf. „**Dicționar de termeni literari**”, Ed. Academiei).

În literatură, **proza** are două forme specifice:

1*PROZA EPICĂ (NARATIVĂ) este **modalitatea de comunicare orală sau scrisă** prin care autorul își exprimă **concepția despre lume și viață** în mod **indirect**, prin intermediul **personajelor**, în care principalul **mod de expunere** este **narațiunea** îmbinată adesea cu **descrierea și dialogul**.

2*PROZA DESCRIPTIVĂ sau **LIRICĂ**, în care principalul **mod de expunere** este **descrierea**, transmite informații ce conturează o imagine pe care cititorul și-o poate închipui și care poate fi un peisaj, un portret, prezentarea unei case, a unei străzi, a unui oraș, a fenomenelor naturii etc. **Descrierea** este un **mod de expunere în operele literare** (înfățișarea unui personaj, aspectul unei case sau al unui peisaj etc.) și în cele **nonliterare** (ghiduri turistice, calitățile unor produse etc.). Nu există personaje, nici dialog.

● Din punct de vedere al **conținutului comunicării**, proza poate fi: **științifică, filozofică, beletristică, publicistică, memorialistică,**

iar după **curențele literare** ce se manifestă în **compoziția operei literare**, proza este **romantică, realistă, tradițională, modernă, naturalistă, fantastică, etc.**

●Primele forme ale prozei literare datează din secolul al XVII-lea și au făcut parte din scrierile cronicarilor **Grigore Ureche**, **Miron Costin**, **Ion Neculce** (Moldova) și **Radu Popescu** (Muntenia).

Astfel, în capitolul „**De moartea lui Ștefan vodă celui Bun, vă leato 7012**”, (adică 1504), din „**Letopisețul Țării Moldovei**” (scris între anii 1643-1647), **Grigore Ureche** realizează primul portret literar de personaj, prin **descrierea** domnitorului Ștefan cel Mare: „*Fost-au Ștefan-Vodă om nu mare de statu, mândros și de grabă vărsătoriu de sânge nevinovat; de multe ori la ospete omorâea fără județu. Amintirea era om întreg la fire, neleneșu, și lucrul său îl știa a-l acoperi, și unde nu gândea, acolo îl aflai. La lucruri de războaie meșter, unde era nevoie, însuși să văria, ca văzându-l ai săi, să nu îndărăpteze, și pentru aceia raru războiu de nu biruia. Și unde-l biruia alții, nu pierdea nădejdea, că știindu-se căzut gios, să rădica deasupra biruitorilor.*”

●În secolul al XVIII-lea, primele creații literare sunt considerate cele **42 de legende istorice**, intitulate „**O samă de cuvinte**” și așezate de către **Ion Neculce** în fața cronicii sale, scrise în anul 1733. Cronicarul mărturisește că aceste scrieri sunt rezultatul multor povești „*audzite din om în om, de oameni vechi și bătrâni*”, caracterul lor ficțional fiind reliefat chiar de atitudinea lui **Neculce** care lasă pe cititor să aprecieze veridicitatea întâmplărilor povestite, „*cine va ceti și le va crede, bine va fi, iară cine nu le va crede, iară bine va fi; cine precum îi va fi voia, așa va face*”.

●Singurul text literar notabil ce poate fi considerat o **operă literară integrală scrisă în limba română** este „**Istoria ieroglifică**” elaborată de **Dimitrie Cantemir** între anii 1703-1705. Textul este foarte complex, aparținând, prin formă și compoziție, mai multor specii literare -**roman alegoric, pamflet politic, fabulă ori eseu filozofic**- , iar din punct de vedere al realizării stilistice se manifestă aici o gamă largă a modalităților de expunere, cum ar fi: **narațiunea, monologul artistic, proza lirică, fraza rimată în interiorul textului, descrierea** etc.

●Abia secolul al XIX-lea poate fi socotit, cu adevărat, o perioadă înfloritoare pentru literatura română, prima jumătate fiind favorabilă apariției **speciilor de mici dimensiuni: povestirea, schița, epistola, memorialul de călătorie, nuvela**. „**Alexandru Lăpușeanul**” este prima nuvelă istorică, publicată în cel dintâi număr al revistei „**Dacia literară**”, la 30 ianuarie 1840, iar autorul, **Costache Negruzzi**, este primul scriitor notabil al acestui secol. În aceeași perioadă mai apar **nuvele și povestiri: „Buchetiera de la Florența” (1840), „Istoria unui**

galbăn și a unei parale” (1844), „Balta-Albă” (1847) de Vasile Alecsandri; epistola: „Scrisori” de Ion Ghica.

În a doua jumătate a acestui secol, al XIX-lea, literatura română cunoaște o dezvoltare uimitoare prin scriitori eternizați în cultura noastră: **Mihai Eminescu** (nuvele), **Ion Creangă** (povești, povestiri), **I.L.Caragiale** (momente, schițe, nuvele), **Ioan Slavici** (nuvele, romane).

●Primele încercări de roman, dar neizbutite sub raport literar, sunt: „**Tainele inimii**” de **Mihail Kogălniceanu** (1855), „**Manoil**” (1855) și „**Elena**” (1862) de **Dimitrie Bolintineanu**. Anul 1863 poate fi considerat **data nașterii primului roman românesc**, „**Ciocoi vechi și noi sau ce naște din pisică șoareci mănâncă**” de **Nicolae Filimon**, subintitulat de autor „**roman original**”. Remarcabil este scriitorul **Duiliu Zamfirescu**, ale cărui cinci romane formează „**Ciclul Comăneștenilor**”, publicate între anii 1894 - 1911: „**Viața la țară**”, „**Tănase Scatiu**”, „**În război**”, „**Îndreptări**”, „**Ana**”, cele mai izbutite fiind primele trei. Cel mai important roman al sfârșitului de secol XIX și începutul secolului XX este „**Mara**” de **Ioan Slavici**, publicat întâi sub formă de foileton în revista „**Vatra**” (1894), iar în volum abia în 1906.

●Dacă secolul al XIX-lea a excelat valoric prin poezie, **secolul al XX-lea** aparține, cu siguranță, romanului. **Liviu Rebreanu** poate fi apreciat ca primul romancier de talie europeană, iar romanul său, „**Ion**” (1920), constituie prima izbândă a acestei specii literare complexe prin monumentalitatea construcției, prin numeroasele personaje (peste 80), cât și prin mijloacele artistice de analiză psihologică a protagonistului.

●În **perioada interbelică (1920-1944)**, romanul cunoaște o dezvoltare strălucită prin operele de certă valoare ale scriitorilor: **Camil Petrescu, George Călinescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Mircea Eliade, Mihail Sadoveanu, Mateiu Caragiale, Ionel Teodoreanu, Cezar Petrescu, Garabet Ibrăileanu, Tudor Arghezi, Mihail Sebastian** etc.

●După al Doilea Război Mondial (după 1944 până în prezent) romanul a cunoscut o bifurcare a atitudinii scriitorilor: unii cu orientare partinică (care au servit ideologia și principiile partidului comunist), iar alții, cu toată credința în menirea lor, au înscris opere nemuritoare pe frontispiciul literaturii române. Dintre scriitorii cu certă valoare și har literar, se pot enumera: **Marin Preda, Marin Sorescu, D.R.Popescu, Fănuș Neagu, Nicolae Breban, Ștefan Bănuțescu, Mircea Nedelciu, Alexandru Ivasiuc, George Bălăiță, Dinu Săraaru, Augustin Buzura, Ioan Groșan, Gabriela Adameșteanu, Ștefan Agopian, Mircea Cărtărescu, Simona Popescu** etc.

II. STRUCTURA TEXTULUI NARATIV

1. **INSTANȚELE COMUNICĂRII NARATIVE** sunt principalele componente care contribuie la elaborarea, comunicare și receptarea unei narațiuni: **autor, narator, personaje, cititor/naratar.**

A. Autorul este persoana care creează o operă artistică, științifică sau publicistică, omul și făuritorul real al unei creații literare, care se detașează de narator. În literatura cultă, autorul are o identitate anume și se mai numește scriitor (prozator, poet, dramaturg), pe când în literatura populară autorul este anonim. În **textul narativ**, autorul este cel care a creat universul epic, iar **naratorul** este cel care comunică evenimentele povestite cititorului fictiv/ naratarului. În operele epice ale unui scriitor, naratorul diferă de la o creație la alta. De pildă, **Liviu Rebreanu** este scriitor al mai multor romane, dar naratorul romanului „**Ion**” se deosebește de naratorul romanului „**Pădurea spânzuraților**” din punct de vedere al mentalității, tehnicilor de construire a personajelor, curentului literar căruia îi aparține opera, planurilor de acțiune și chiar stilului narativ.

B. Naratorul este o instanță intermediară între autor și cel ce relatează întâmplările, folosind verbele „**dicendi**” (a zice) și „**sentiendi**” (a simți).) Naratorul poate fi o instanță narativă anonimă, care se implică în evenimentele/ întâmplările acțiunii sau un personaj, care participă la faptele povestite de el însuși.

Naratorul se definește prin câteva atribuții specifice:

- stabilește o relație de comunicare cu lumea creată de autor;
- este mediator între autor și narațiunea literară;
- este o prezență independentă, care povestește întâmplările unui cititor fictiv și se deosebește de autor prin faptul că acesta este cel care a creat universul epic al operei.

Naratorul poate fi:

- **narator omniscient** - care știe tot ceea ce fac, gândesc sau intenționează să întreprindă personajele și comunică aceste fapte cititorului fictiv/ naratarului; el se identifică, uneori, cu autorul în cazul romanului realist;
- **narator-personaj** - personajul narează o întâmplare în care este implicat direct, participând ca erou literar în succesiunea evenimentială;
- **narator-martor** - personajul care narează o întâmplare la care a asistat, fără să se implice direct în vârtejul acțiunii;
- **narator-confident** - naratorul căruia i s-a relatat povestirea pe care, la rândul său, o istorisește altor personaje sau cititorului fictiv/ naratarului;

- **narator-mesager** - transmite mai departe auditoriului din text povestirea, întâmplările, evenimentele pe care le-a aflat el, pe care le știe el din alte surse;

- **narator-ordonator** al scenariului epic - cum este comisarul Ioniță, care se confundă cu protagonistul în povestirea „**Japa lui Vodă**”, îl reprezintă pe autorul **Sadoveanu** atunci când comentează istorisirile ascultate sau talentul povestitorilor și este totodată martor al unor evenimente și întâmplări narate la hanul Ancuței, cum este „**Fântâna dintre plopi**”, povestiri cuprinse în volumul „**Hanu-Ancuței**” de **Mihail Sadoveanu**.

- **narator-reprezentabil** - sugerează discret perspectiva autorului textului asupra faptelor prezentate.

C. Personajul este principalul element al unei opere epice sau dramatice (niciodată lirice), care determină acțiunea, se află în centrul evenimentelor și întâmplărilor ori poate fi o puternică personalitate umană în jurul căreia se construiește esența ideatică a creației literare. Personajele pot fi nu numai ființe umane, ci și animale, păsări, plante, făpturi închipuite sau chiar obiecte. Cuvântul „**personaj**” provine din fr. *personnage* și lat. *persona*, care înseamnă „**maskă de teatru**”, „**rol**”.

● **Clasificarea personajelor:**

- a) după importanța pe care o are în acțiunea operei: **principal, secundar, episodic;**
- b) după valoarea morală: **personaje pozitive și negative;**
- c) după tipul pe care-l reprezintă: **personaje complexe** din punct de vedere al caracterului, **personaje tipice;**
- d) după curentul literar în care se încadrează opera: **personaj romantic, personaj realist, personaj simbolic, personaj fantastic** etc.

D. Cititorul este destinatarul/ receptorul textului literar, științific, publicistic; el este sinonim cu „**lector**” (vb. „**a lectura**”).

Relația lectorului cu textul narativ definește mai multe categorii:

- a) **lectorul inocent** - se deprinde cu textul prin lecturarea acestuia, adică realizează un prim nivel de lectură;
- b) **lectorul eficient** - citește textul și selectează anumite pasaje, idei, semnificații, în funcție de obiectivele precise pe care le urmărește;
- c) **lectorul competent** - este cititorul cu experiență, care poate interpreta, explica și aprecia un text, în vederea emiterii de opinii autorizate.

Cititorul, ca receptor al unei opere narative, poate fi:

***Cititorul concret** - care numește persoana reală, cu o anumită identitate, pregătire intelectuală, care trăiește într-o epocă istorică determinată, aceeași sau alta decât a autorului;

***Cititorul abstract** este receptorul posibil, înzestrat cu abilități de lector, care ar putea sesiza în mod optim valențele operei literare;

***Cititorul fictiv sau naratorul** unei opere literare există numai în aparență, convențional, este cel căruia i se adresează naratorul imaginar pe parcursul discursului său narativ.

2. PERSPECTIVA NARATIVĂ (VIZIUNE sau FOCALIZARE) este punctul de vedere al naratorului asupra evenimentelor relatate, incluzând și relația sa cu personajele și cu întâmplările respective.

În relația dintre narator și personaj, exegeții definesc trei tipuri de viziune narativă:

- cea numită „**din spate**”, în care naratorul cunoaște mai mult decât personajul, **narațiunea** este **la persoana a III-a**, naratorul este **omniscient și omniprezent**, adică știe tot ceea ce fac, gândesc sau intenționează să întreprindă personajele, se află mereu la fața locului și comunică aceste fapte cititorului fictiv/ naratorului; el se identifică, uneori, cu autorul în cazul romanului realist;

- cea numită „**împreună cu**”, în care naratorul știe tot atât cât și personajul, **narațiunea** este **la persoana I**, iar **personajul- narator** povestește o întâmplare în care este implicat direct, participând ca erou literar în succesiunea faptelor;

- cea numită „**din afară**”, în care naratorul știe mult mai puțin decât personajul, iar **naratorul-martor** relatează o întâmplare la care a asistat, povestind numai ce a văzut, a auzit sau a sesizat, fără să poată pătrunde până în gândurile sau sufletul personajelor principale.

3. CONSTRUCȚIA SUBIECTULUI ȘI A DISCURSULUI NARATIV este realizată printr-o multitudine de componente care constituie **esența tematică** a operei respective: **acțiunea (secvențe narative, episoade, conflict, relații temporale și spațiale, incipit, final, elipsă narativă, pauză descriptivă)**, planurile narative (**înlănțuire/ alternanță**), momentele subiectului (**expozițiunea, intriga, desfășurarea acțiunii, punctul culminant, deznodământul**) etc.

4. LIMBAJUL PROZEI NARATIVE se definește prin:

- modalități ale narării: **povestire, rezumat, scenă, episod, secvență narativă**;

- mărci ale prezenței naratorului: **verbe și pronume la persoana I, a II-a sau a III-a, singular și plural**;

- limbajul personajelor poate ilustra diverse aspecte ale **registrelor stilistice: cult, familiar, intelectual, colocvial, popular** etc.;

- **vorbirea directă și indirectă; stilul indirect liber.**

SPECII NARATIVE

BASMUL CULT

Definiție: *Basmul este specia epicii populare și culte, cu largă răspândire, în care se narează întâmplări fantastice ale unor personaje imaginare pozitive (feți-frumoși, zâne, animale și păsări năzdrăvane etc.), aflate în luptă/ conflict cu forțe malefice ale naturii sau ale societății, simbolizate prin balauri, zmei, vrăjitoare etc., pe care le biruiesc în cele din urmă. Basmul are formule specifice - inițiale, mediane și finale - metafore tipice și personaje cheie pentru acțiunea narativă. Fantasticul este construit prin îmbinarea realului cu fabulosul, iar narațiunea se împletește cu dialogul și descrierea.*

Termenul „basm” vine din slava veche, de la „basni”, care înseamnă „născocire”, „scornire”.

Trăsăturile basmului:

• **ilustrează o altă lume decât cea reală**, personajele fiind crai, împărați și împărătese, feți-frumoși și fiice de crai, Muma-Pădurii, zmei sau balauri înfricoșători;

• **perspectiva temporală** numește timpul mitic (un timp al credințelor populare), iar **perspectiva spațială** definește spațiul nemărginit, imaginat la capătul lumii sau pe tărâmul celălalt;

• **elementele reale se împletesc cu cele fabuloase și creează fantasticul**, ca specific ancestral al basmelor;

• **acțiunea esențializează lupta dintre forțele binelui și ale răului, dintre adevăr și minciună, dintre onestitate și necinste, iar deznodământul constă totdeauna în triumful valorilor pozitive asupra celor negative;**

• **personajele sunt reale și fabuloase**, acestea din urmă având puteri supranaturale (miraculoase) și putându-se metamorfoza în animale, plante, insecte, obiecte ori pot reinvia prin leacuri miraculoase, dacă sunt omorâți; **relația acestora cu protagonistul reflectă sprijinul acordat pentru învingerea răufăcătorilor și se numesc donatori** (eroi supranaturali care-i oferă un obiect miraculos pentru a-l ajuta la nevoie) sau **ajutoare/ mistagogi** (personaje năzdrăvane care-l sprijină necondiționat);

• **protagonistul (personajul principal)** este mesagerul forțelor binelui, aflat în conflict cu **antagonistul (personajul malefic/raufăcătorul/antieroul)**, lupta purtându-se în numele valorilor morale și spirituale ancestrale ale poporului român; **personajul principal** trebuie să depășească **probele** și să învingă obstacolele puse în cale cu scopul de a demonstra **virtuți etice excepționale** și a deveni apt pentru a-și întemeia și conduce propria gospodărie;

• ca mijloace de compoziție, basmele conțin **formule specifice inițiale, mediane și finale, metafore tipice** pentru acțiunea narativă;

• cifra **trei** este un simbol cu încărcătură magică și cu forță pentru depășirea probelor și învingerea obstacolelor la care este supus **personajul principal** din basm;

• basmul cultivă înalte **principii morale esențiale** ca adevărul, dreptatea, cinstea, prietenia, ospitalitatea, curajul, vitejia prin personajele pozitive și condamnă nedreptatea, răutatea, minciuna, lăcomia întruchipate de răufăcători (zmei, balauri, Muma-Pădurilor, spâni etc.).

ION CREANGĂ (1839-1889)

Ion Creangă, pe numele adevărat **Ștefănescu Ion**, s-a născut la 1 martie/10 iunie 1839 la Humulești, județul Neamț, ca fiu al lui Ștefan a Petrii Ciobotarului și al Smarandei Creangă din Pipirig. În 1854 își ia definitiv numele Ion Creangă. La 26 decembrie 1859 este hirotonisit diacon la biserica Sf.Treime și se căsătorește cu Ileana Grigoriu, iar un an mai târziu se naște unicul lor fiu, Constantin Creangă. În 1873 divorțează, iar băiatul de 12 ani este dat în îngrijirea lui. A căutat o casă în care să se mute, alegând o locuință în mahalaua Țicău.

Pentru a deveni institutor, între anii 1863 - 1865 urmează cursurile Școlii Normale de la Trei-Ierarhi, unde îl are profesor pe **Titu Maiorescu** și se clasifică primul dintre absolvenți, iar în 1864 este numit institutor la școala primară din Trei-Ierarhi.

În 1867 publică primul abecedar intitulat „**Noua metodă de scriere și cetire alcătuit de Ion Creangă**”, iar în 1875, funcționând ca suplinitor la școala din Păcurari, îl cunoaște pe **Mihai Eminescu**, pe atunci revizor școlar. Prietenia dintre ei devine solidă și definitivă, poetul îl prezintă la „**Junimea**” și-l încurajează să scrie, astfel că la 1 octombrie 1875 apare în revista „**Convorbiri literare**” povestea „**Soacra cu trei nurori**”, iar în decembrie „**Capra cu trei iezi**”.

În următorii doi ani, 1876-1877, apar celelalte povești și povestiri: „**Pungața cu doi bani**”, „**Dănilă Prepeleac**”, „**Povestea porcului**”,

„**Povestea lui Stan Pățitul**”, „**Povestea lui Harap Alb**”, „**Fata babei și fata moșneagului**” etc.

În 1878 mai apar tot în „**Convorbiri literare**” poveștile „**Ivan Turbincă**” și „**Povestea unui om lenes**”.

„**Amintirile din copilărie**” apar în revista „**Junimii**” astfel: în 1881, ianuarie, partea I, în aprilie partea a II-a și în 1882, martie, partea a III-a.

Ultimul an în care mai publică este 1883, când apar „**Moș Ion Roată și Cuza Vodă**” și „**Cinci pâni**”.

În 1885 se îmbolnăvește grav și, după o lungă suferință, se stinge din viață la **31 decembrie 1889**, la numai șase luni după marele său prieten, **Mihai Eminescu** (15 iunie 1889).

„POVESTEA LUI HARAP-ALB”

de Ion Creangă

Pasiunea lui **Ion Creangă (1839-1889)** pentru literatura populară a făcut posibilă crearea unor basme culte în care autenticitatea folclorică se îmbină în mod miraculos cu plăsmuirea artistică a realității, fantasticul fiind umanizat și puternic individualizat.

„**Povestea lui Harap-Alb**” se încadrează în **genul epic**, iar ca **specie literară** este un **basn cult**, deoarece are **autor identificat, pe Ion Creangă**. Opera a apărut în revista „**Convorbiri literare**”, la **1 august 1877**, apoi în același an a fost publicat de **Eminescu** în ziarul „**Timpul**”. **Împletirea elementelor realiste cu cele fabuloase creează fantasticul**, ca specific ancestral (străvechi) al basmelor, însă, în această creație narativă, **Creangă** îmbină **supranaturalul popular cu evocarea realistă a satului moldovenesc** de unde reiese și **originalitatea unică** a acestei creații.

„**Povestea lui Harap-Alb**” poate fi și un **Bildungsroman** (roman care ilustrează procesul de formare a personalității eroului și dobândirea experienței de viață - n.n.), întrucât fiul craiului evoluează de la adolescentul naiv, cu încredere excesivă în oameni și în propriile calități la tânărul chibzuit și destoinic, maturizat prin depășirea tuturor piedicilor ivite în cale și neapărat necesare dobândirii experienței de viață.

Semnificația titlului „Harap-Alb” reiese din **scena** în care Spânul îl păcălește pe fiul craiului să intre în fântână: „**Fiul craiului, boboc în felul său la trebi de aieste, se potrivește Spânului și se bagă în fântână, fără să-l trăsnească prin minte ce i se poate întâmpla**”. **Naiv, lipsit de experiență și excesiv de credul**, fiul craiului își schimbă statutul din nepot al Împăratului Verde în acela de slugă a

Spânului: „D-acum înainte să știi că te cheamă Harap-Alb, aista ți-i numele, și altul nu.” Numele lui are sensul de „rob alb”, deoarece „harap” înseamnă „negru, rob”. Devenit sluga Spânului, își asumă și numele Harap-Alb, dovedind în același timp loialitate și credință față de stăpânul său, întrucât jurase pe paloș. El devine **robul-țigan** (până la jumătatea secolului al XIX-lea în Moldova și Țara Românească țiganii erau robi - n.n.), deși era alb, ajungând în cea mai umilă ipostază umană. Statutul de rob pe care-l are flăcăul alb îl nedumerește pe unchiul său, Împăratul Verde, precum și pe fetele acestuia, care simt pentru el o simpatie spontană. Totuși, fiul craiului nu încalcă jurământul făcut Spânului, **își respectă cuvântul dat**, rod al unei solide educații căpătate în copilărie, aceea de a fi **integru și demn**, capabil să-și asume vinovăția, cu toate urmările ce decurg din faptul că încălcase sfatul tatălui.

„**Povestea lui Harap-Alb**” este un **basn cult**, deoarece are autor cunoscut, Ion Creangă, perspectiva narativă fiind aceea de narator omniscient. Narațiunea la persoana a III-a îmbină **supranaturalul cu planul real, armonizând eroii fabuloși cu personajele țărănești** din Humuleștiul natal al autorului.

(Construcția și momentele subiectului)

Subiectul este simplu, specific basmelor populare, cu **eroi și motive populare**, incipitul fiind reprezentat de **formula inițială** tipică oricărui basm: „Amu cică era odată într-o țară”. **Acțiunea** are în centru **conflictul dintre forțele binelui și ale răului, dintre adevăr și minciună**, iar **deznodământul** constă totdeauna în **triumful valorilor pozitive asupra celor negative**, adică **victoria adevărului**.

(Expozițiunea)

Prin crearea **fabulosului**, acțiunea este plasată într-un **ținut îndepărtat**, peste mări și țări, la capătul lumii, în **țimp mitic**. Așadar, **relațiile temporale și spațiale** se definesc prin evocarea **țimpului fabulos cronologic** și a **spațiului imaginar nesfârșit**: „Amu cică era odată într-o țară” un crai care avea trei feciori și un singur „frate mai mare, care era împărat într-o țară mai îndepărtată”, pe nume Verde Împărat. Cei doi frați nu se văzuseră de multă vreme, iar verii nu se cunoscuseră între ei, pentru că împărăția fratelui mai mare era „tocmai la o margine a pământului”, iar fratele mai mic trăia „la altă margine”. În acest cadru **spațio-temporal mitic** se derulează - într-o **înlănțuire cronologică - întâmplările realiste și fabuloase** în care sunt implicate **personajele basmului**.

Verde Împărat îi cere fratelui său, craiul, să-i trimită „**grabnic pe cel mai vrednic**” și viteaz dintre fiii săi ca să-i urmeze la tron,

întrucât el avea numai fete. Pentru a vedea care dintre feciori „se simte destoinic a împărăți peste o țară așa de mare și bogată ca aceea”, craiul se îmbracă într-o piele de urs și se ascunde sub **un pod**. Cei doi fii mai mari se sperie de urs și se întorc rușinați la Curtea craiului care este dezamăgit de neputința lor și rostește **moralizator**: „nici tu nu ești de împărat, nici împărăția pentru tine”, ceea ce evidentiază **elementele realiste** ale basmului.

Mezinul, impresionat de amărăciunea tatălui, se duce în grădină „să plângă în inima sa”. Deodată, „o babă gârbovă de bătrânețe” îi cere de pomană și, după ce fiul craiului o miluiește cu un ban, îl sfătuiește să ceară tatălui său „**calul, armele și hainele cu care a fost el mire**”, deși hainele sunt vechi și ponosite, iar armele ruginite și să pună o tavă cu jăratice în mijlocul hergheliei ca să aleagă acel cal care va veni să mănânce jăraticele. Urmând întocmai sfaturile babei, (călăuzirea flăcăului către **prețuirea și respectarea tradițiilor strămoșești, specifice oricărui basm**), mezinul pleacă la drum, luând carte din partea tatălui și, prin dreptul podului, „numai iaca îi iesă și lui ursul înainte”. Trece cu bine de această **primă probă**, primește binecuvântarea părintelui său și pielea de urs în dar, apoi sfatul ca în călătoria lui **să se ferească „de omul roș, iară mai ales de cel spân”**, să nu cumva să aibă de-a face cu ei. Ca **trăsături ale basmului**, sunt prezente aici **formule inițiale** tipice și **cifra magică trei**, care face posibilă depășirea primei probe de către eroul principal.

Podul este simbolul trecerii de la adolescență spre maturitate, de la o etapă existențială la alta, traversarea fiind posibilă într-un singur sens, fără putință de întoarcere. **Prețuirea valorilor morale străvechi** este reliefată de hainele, armele și calul cu care craiul fusese mire, semnificând faptul că eroul moștenește experiența tatălui.

(Intriga)

Fiul craiului și calul pleacă la drum, basmul continuând cu **formule mediane** tipice, „și merg ei o zi, și merg două, și merg patruzeci și nouă”, până când întâlnesc în codru un om spân care se oferă să le fie „**slugă la drum**”. Voinicul îl refuză de două ori, dar a treia oară spânul îi iese în cale „**îmbrăcat altfel și călare pe un cal frumos**” tocmai când fiul craiului se rătăcise prin codrii întunecoși. Se poate identifica aici **motivul labirintului**, încrucișarea încurcată a cărarilor presupune capacitatea drumețului de a găsi calea cea bună, ieșirea la lumină. Deprins să urmeze sfatul părintelui său, acela de a nu se însoți cu omul spân, dar pentru că îi mai ieșiseră în cale încă doi, el se gândește că „**aiasta-i țara spânilor**” și-i angajează drept călăuză. În această **secvență narativă** este inclusă o **pauză**